

Piezīmes par Janīnas Kursītes grāmatu
"Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca
jeb novadu vārdene" (turpmāk VV)

Pēteris Kļaviņš

Latviešu leksikas visievērojamākais krājums ir "Kārļa Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīca. Rediģējis, papildinājis, turpinājis Jānis Endzelīns" (I-IV, turpmāk ME, kā to apzīmē zinātniskajā literatūrā) un "J. Endzelīns, E. Hauzenberga. Papildinājumi un labojumi K. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīcai" (I-II, turpmāk EH). Šo darbu 6 sējumi (5472 lapuses) ir diženākais un bagātākais latviešu valodas dotumu krājums; tas ir neizmeļams avots ne tikai valodniekiem (gan baltu valodu, gan indoeiropiešu valodu salīdzināmajā valodniecībā, gan lībiešu, igauņu un somu valodas pētīšanā), bet arī vēsturniekiem, folkloristiem, rakstniekiem, ikvienam šīs vārdnīcas lietotājam. Vārdnīcā ietvertajos vārdos un piemēros atklājas latviešu tautas pagātne, dzīves veids, pasaules uztvere, latviešu tautas dvēsele. Trīs valodnieki – K. Mūlenbahs, J. Endzelīns un Edīte Hauzenberga ar šo vārdnīcu, kas tapa aptuveni 30 gadu laikā, ir uzcēluši

latviešu valodai un arī paši sev nezūdamu pieminekli. Šis piemineklis pastāvēs ne tikai tik ilgi, kamēr kāds runās latviešu valodu, bet kamēr kāds interesēsies par latviešu valodu. Indoeiropiešu un baltu valodu salīdzināmā valodniecība nevar iztikt un neztiks bez baltu valodām, vienīgajām dzīvajām indoeiropiešu valodām, kuras gadu tūkstošiem cauri saglabājušas daudzos gadījumos apbrīnojamu seniskumu. K. Mīlenbahs bija šīs vārdnīcas sācējs, bet līdz mūža beigām 1916. gadā viņš šo darbu nepabeidza. No Mīlenbaha mantiniekiem aizsākto manuskriptu (beidzamais vārds "patumšs") un savāktos materiālus 1920. gadu sākumā atpirka Latvijas Izglītības ministrija un nodeva J. Endzelīnam darba rediģēšanai, papildināšanai, turpināšanai un nobeigšanai. Par savu darbu J. Endzelīns raksta (ME I, 3.-4.): "Beidzamais vārds, ko K. Mīlenbahs pats vēl bija paguvis apstrādāt, ir patumšs. ... Arī paša nelaiķa apstrādātai daļai bija vēl daudz darba jāziedo. ... Kā savas etimoloģijas, tā arī visus citus savus iespraudumus esmu licis stūrīnās iekavās, lai lasītāji zinātu, kas pieder K. Mīlenbaham, kas – man. Tikai tā vārdnīcas daļa, kas man visa pašam bija jāraksta, ir atstāta bez iekavu. Izmetis esmu no manuskripta maz lietājamus patapinājumus, svešvārdus (piem. "arests") un tādus jaunvārdus, kas vēl nav ieviesušies dzīvajā tautas valodā. ... Citādi esmu atstājis manuskriptu negrozītu (lai to tiešām varētu saukt par "K. Mīlenbaha vārdnīcu"), izņemot retus gadījumus, kur pārgrozījums bija pārāk nepieciešams." Latvijas un ārzemju zinātnieki ir augstu novērtējuši J. Endzelīna un E. Hauzenbergas lielos nopelnus

šīs vārdnīcas veidošanā. Neizprotama tāpēc ir J. Kursītes necieņa un nevērība pret vienu no ME un EH autoriem – izcilāko latviešu valodnieku, pasaules mēroga baltu un indoeiropiešu valodu pētnieku J. Endzelīnu. J. Kursīte savā grāmatā "Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb novadu vārdene" raksta: "nekādā ziņā negribot mazināt J. Endzelīna nopelnus K. Mīlenbaha vārdnīcas rediģēšanā, papildināšanā, respektēju tomēr to, kas rakstīts vārdnīcas titullapā (K. Mīlenbaha "Latviešu valodas vārdnīca"), tāpēc atsauce uz šo vārdnīcu ir nevis ME, bet gan Mīlenbahs." Ja sāk kādu grāmatu lietot, tad vispirms rūpīgi jāizlasa grāmatas titullapa. Kaut arī J. Kursīte neciena šī lielā darba darītājus, tā bez vilcināšanās izmanto šo izcilo darbu (ME un EH), pārņemot vārdus no ME un EH, nenorādot uz avotu. Izmantojot ME un EH elektronisko variantu, kas dod iespēju ātri un viegli salīdzināt J. Kursītes grāmatā VV no ME un EH pārņemtus vārdus, redzam, ka apmēram 80-90% vārdu jau ir ME un EH, bet tikai aptuveni desmitai daļai ir norādījumi, ka avots ir ME un EH (tāds ir programmētāja konstatējums). Šie "aizguvumi" no ME un EH bez norādes uz vārda avotu ir dažāda veida. Tālāk dažas piezīmes par šo negodīgo "veikumu", sagrozījumiem un izkropļojumiem: 1) vārdi VV ir pilnīgi vienādi ar attiecīgiem vārdiem ME un EH (vārds, tā nozīmes skaidrojums, resp., tulkojums, jo ME un EH vādu nozīmes skaidrojumi ir vācu valodā); 2) vārdi VV vienādi ar attiecīgiem vārdiem ME un EH, bet norādīts tikai ME un EH minētais avots, nenorādot, ka vārds ņemts no ME un EH, nevis pirmavota; 3) pārņemti vārdi no ME

un EH ar atšķirīgu nozīmi, bet VV šiem vārdiem dota vienāda nozīme; 4) no ME un EH pārņemtiem vārdiem, kam ME un EH ir vairākas nozīmes, VV parādīta tikai viena vai dažas nozīmes; 5) no ME un EH (dažreiz arī no citiem avotiem) pārņemot vārdus, to nozīmes neprecīzas VV, jo ME un EH nozīmes dotas vācu valodā. Bez šiem mānīgajiem vārdu avotu slēpšanas veidiem J. Kursītes grāmatā ir arī rupji vārdu etimoloģiju un citu vārdu cilmes sagrozījumi, kā arī ārzemju valodnieku uzskatu izkropļojumi. Citātos, kurus esmu devis no ME, EH un citiem avotiem, rakstības atvieglošanas dēļ (ja tas negroza saturu) nav apzīmēts ģ, ē, šķirts o no uo un nav apzīmēta intonācija. Tālāk daži no daudzajiem vārdu "aizgūšanas" veidiem.

1) Vārdi VV ir pilnīgi vienādi ar attiecīgiem vārdiem ME un EH (vārds, tā nozīmes skaidrojums, resp., tulkojums, jo ME un EH vārdu nozīmes skaidrojumi ir vācu valodā):

VV 413. lpp.: drēgzna – 1) mitra vieta; 2) auksts un mitrs laiks. ME I 498: drēgzna, kühles und feuchtes Wetter Schujen; ein feuchtes Ort M. Siliņš

VV 413. lpp.: dubra – 1) purvs, staigna vieta; 2) dūkstains, grūti izbraucams meža ceļš; 3) ceļa grambas; "dubra zeme" – auglīga māla zeme...

ME I 509: dubra 1) ein Sumpf, Moor Lubn. n. Etn. III, 1; 2) dubras ausgefahrene Gräfte auf Wegen Mar. – Zu dubli. Fräglich ist die Zugehörigkeit von dubras (Var. labas, guobas) zemes arājiņš BW.14425,

4. var. Der Zusammenhang spricht dafür, dass hier von einem guten Boden die Rede ist; vielleicht also von einem Adj *dubrs (etwa reich an schwarzem Humus; vgl. ir. dub "schwarz"). Dazu eine Mitteilung aus Schujen: "dubra (Adj. od Subst.?) zeme = auglīga, stipra māla zeme." ME I 509: dubrs (aus* dubris?) Mahlup "dūkstains, meža ceļš pa melnzemi."

VV 440. lpp.: Lekmenis, lekminis – 1) staigna pļava; purvājs; 2) bezdibenis...; 3) mīksts gaļas gabals; 4) mīlstčaulīga cilvēka palama; mīkstmiesis.

ME II, 448: lekmenis, morastige Wiese Mar. n. RKr. XV, 128. lekminis Warkl., eine einschiessende, quebbige stelle od. Wiese: tam lekmiņam ne kā pāri tikt. RKr. XV, 123: lekmenis ...= staigna pļava. EH I, 732: lekminis ... 2) (fig.) ein weihes Fleischstück Oknist (hier auch als Schimpwort gebraucht. EH I, 732: lekmenis: auch (einschiessende stelle) Wessen.

VV 442. lpp.: liepūksnis, liepūksnājs – jaunu liepu audze...

ME II, 504: liepūksnājs N.-Schwanb., liepūksnis PS., das Lindengebüsch; ...

VV 449. lpp.: padega – izdegusi vieta mežā...

ME III, 16: padega Hen., padeģe Mag. IV, 2, 131..., eine ausgebrannte Stelle im Walde.

VV 229. lpp.: pamaņa – uztvere.

ME III, 66: pamaņa, Art, Sitte, Angewohnheit St., Wahrnehmung

U., ...

VV 283. lpp.: sarma kož (kuož) – saka, ja ziemu viss apsarmo.

ME III, 722: sarma ... sarma kuož, sagt man im Winter, wenn alles bereift Mar. n. RKr. XV, 134.

RKr. XV, 134: "sarma kuož...", saka, ja ziemu viss apsarmo. (RKr. XV – Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas 15. rakstu krājums – J. Kursītes grāmata – Brencis).

VV 209. lpp.: murgt – bez gulēšanas vārgt. – "Ko tu murgsti, ej izgulies!"

ME II, 669: murgt ... schlaflos die Zeit verbringen, sich quälen: kuo tu murgsti? ej izgulies! Mar. n. RKr. XV, 127; ...

VV 298. lpp.: slāpenis – smacīgs gaiss, smogs.

ME III, 293: *slāpenis oder eher *slāpiens (gespr.: sluopins) Mar. n. RKr. XV, 136, schwüle, stickige Luft, schwüles Weter. RKr. XV, 136: slāpenis (?) (sluopins) ... = smacīgs laiks, smacīgs gaiss.

VV 479. lpp.: teice – 1) purvaina un pļavām bagāta vieta; purvs ...; 2) ošu vai bērzu birzs.

ME IV, 155: I teice, eine morastige od. an Wiesen veiche stelle Allend., ...; ein Morast...; ein Eschen – od. Birkenhain ... Allend. ... II teice, die Redegabe, Beredsamkeit.

2) Vārdi VV vienādi ar attiecīgiem vārdiem ME un EH, bet norādīts tikai ME un EH minētais avots, nenorādot, ka vārds ņemts no ME un EH, nevis pirmavota:

VV 88. lpp.: dzildināt, dzildēt – 1) turpināt, sekmēt, audzēt, turēt, augt, audzināt. ...; 2) aizkavēt, turēt ciet. – "Tās cūkas tiek dzildinātas." (Ulmanis, 48) (pasvītrojums mans – P. K.).

ME I, 549: dzildināt, ... 1) aufhalten, die Zeit hinziehen Karls; 2) cūkas tiek dzildinātas, die Mastschweine werden aus Mangel an Futter nur eben hingehalten Salisb. n. U. Autore nav ieskatījusies rūpīgi ME (tur kļūda ir izlabota – ME IV, 886; no 549. lpp.: jāizmet (zu streichen) dzildināt 2, un tai vietā jāliek (und zu ersetzen durch einen selbständigen Artikel: dzildzināt, hinhalten (?): cūkas tiek tā dzildzinātas, die Mastschweine werden aus Mangel an Futter nur eben hingehalten Salisb. n. U.), bet melīgi norāda, ka izmantojusi Ulmaņa vārdnīcu par avotu. Ulmaņa vārdnīcā (K. Ulmann Lettisch-Deutsches Wörterbuch, ko parasti apzīmē ar U. vai Ulm.) ir rakstīts: tās cūkas tiek tā dzildzinātas (pasvītrojums mans), die Mastschweine werden aus Mangel an Futter nur eben hingehalten Salisb.

No ME vai EH pārņemtam vārdam VV izmainīta vārda forma, bet nozīme nav mainīta.

VV 411. lpp.: deglājs – zemas vietas, kur mežs izdedzis (pasvītrojums mans).

ME I, 451: deglāji, niedrig gelegene ausgebrannte Stellen Etn. I, 32. VV vārds parādīts vienskaitlī, bet tulkojumos nozīme atstāta daudzskaitlī – tā ir ME).

3) Pārņemti vārdi no ME un EH ar atšķirīgu nozīmi, bet VV šiem

vārdiem dota vienāda nozīme:

VV 427. lpp.: kauburs, kauba – 1) uzkalns, paugurs; 2) kalna gals.

ME II, 172: kauburs, der Hügel Spr.

EH I, 593: kauba Alswikken, Gramsden "kalna gals".

VV 475. lpp. strauga, struga – staigna zema vieta; purvs ...

ME III, 1081: strauga ... Schmarden, ene niedrige Stelle, wo mann einsinkt; nebst struga "Sumpf" zu straujš ...

ME III, 1093: struga, strugums, ein Sumpf, eine Pfütze Elv. Zu struga.

4) No ME un EH pārņemtiem vārdiem, kam ME un EH ir vairākas nozīmes, VV parādīta tikai viena vai dažas nozīmes:

VV 349. lpp.: ... Darb. v. "vakarot, vakarēt" (vakaruot) – piedalīties vakarēšanā.

ME IV, 447: vakarēt ... am Abend aufbleiben, ... am Abend aufbleiben und arbeiten; ... am Abend gewise Arbeiten verrichten Fest.; ... (vakaruot) Wain, den Abend verbringen Bauske...; senuos laikuos meitas gājušas sestdienas vakaruos pirtī vakaruot, tas ir: ņēmušas darbu līdz un tur strādājušas Pas. V, 353 (aus N.- Bartau)...

ME IV, 448: vakaruot .. 1) Abend werden: jau agri vakaruoja, jo lietus taisījās, Rainis Gals un sākums 117; 2) s. vakarēt: Abendbesuche machen; 3) = vakariņot Bers., Sessw.

ME IV, 448; vakariņot, die Abendmahlzeit verzehren, soupiren...

VV 350. lpp.: ...lietv. "valgs" – virve; cilpa; gūsts.

ME IV, 453 I valgs ..., 1) ein Strick, eine Schnur...; 2) Dunika die Schlinge... 3) valgs..., valdziņš..., die Masche (beim Strickzeng)... II valgs... feucht

5) no ME un EH (dažreiz arī no citiem avotiem) pārņemot vārdus, to nozīmes VV neprecīzas, jo ME un EH nozīmes dotas vācu valodā. Piemēri nepaskaidro nozīmi.

VV 55. lpp.: cepans – noguris, pasīvs, glēvs. Resp. , tāds, kas saulē vai karstumā apcepinajies vai izcepts.

EH I, 265 *cepans oder *cepens (gesproch.: capans), 1) " der mehr angebrannte Teil eines gebacken Schnittkohls" Baltinov; 2) "noguris, glēvs" Marienhausen.

VV 437. lpp.: ķikste – 1) mežābele, mežābols; 2) "kāda puķe uz lauka, kurai lapas čīkst, ja viņu burza ar pirkstiem (Bencis, 122) (pasvītrojums mans).

ME II, 388: ķikste, 1) wilder Apfelbaum; auch die Frucht dieses Baumes; 2) kāda puķe uz lauka, kurai lapas čīkst, ja viņu burza pa pirkstiem Mar. n. Rkr. XV, 122

RKr. XV, 122 (= J. Kursītes VV Bencis 122) ķikste (ķeikste), rakstu val. čīkste = 1) meža ābele, meža ābeles auglis; 2) kāda puķe uz lauka, kurai lapas čīkst, ja viņu burza pa pirkstiem (pasvītrojums mans). Grāmatā daudz lieku citātu, kas nepaskaidro vārda nozīmi.

Grāmatas autore savā VV neorientējas arī latviešu valodas gramatikā un dialektoloģijā; citējot izkropļo ne tikai no ME, bet arī no citiem

avotiem ņemtus valodas datus.

VV 214. lpp.: naršķi – 1) netīrumi, gruži...; 2) kaut kas neatrisināms, nesakārtojams, galīgi sajaukts. – tei nava vaira dzeja, tī ir naršķi (Brencis 127). Darb. v. "naršķīt" – sajaukt, sarežģīt. – "par kū tu tū dzeju naršķi (Brencis 127) (pasvītrojums mans).

RKr. XV, 127 (= Brencis 127): Izlokšnes formas nařski ... = kaut kas neatrisināms, nesakārtojams. Tei navā vaira dzejs, ti ir – nařski. Nařskīt ... = sajaukt, sarežģīt. Pař kū tu dzeji nařski? (sagrozīta vārda forma, iesprausts vārds) (pasvītrojums mans).

VV 338. lpp.: tosāties (tuosāties, tuošāties) – kavēties, vilcināties – "kuo tu tosties" (Langijs, 314).

ME IV, 287: tošāties ...zaudern. Langijam (314) nav formas tosties. Langijam 314. lpp.: tohst, sich säumen, Ko to toh-sta, was hudelst du dich lang.

J. Kursītes grāmatā VV iekļauti nepazīstami vārdi, nenorādot avotu; doti nepamatoti to skaidrojumi, piedēvējot šos skaidrojumus zinātniekiem.

VV 30. lpp.: balga – 1) purvs, purvainā vieta; 2) gaiša ar ūdeņiem bagāta vieta, kas atspīd pa gabalu; ...3) nocietinājums, nocietināta vieta, cietoksnis. Radn. kr. val. vārdam "boloto" – purvs (Fasmers, I, 190). Fasmers darbā "Этимологический словарь русского языка" I, 90 vārds balga nav minēts. Nav norādīts, kur šis vārds sastopams. Šī vārda sakne sastopama vietvārdos.

VV 212. lpp.: nabis – prūšiem, iespējams, arī citām baltu tautām

– reibinošs dzēriens, pagatavots no ķēves piena. Latviešu un senprūšu valodā ir šāda vārda sakne, bet ar pilnīgi citu nozīmi.

ME II, 685: naba, 1) der Nabel; 2) am Pfluge das Querholz der Fernern U., Bielenstein Holzb. 473... Zu apr. nabis "Nabel" ...ahd. naba "Nabe"..., ai. nábhya-m "Nabe" – nābhi-h "Nabel, Nabe"... Vārda ar šādu nozīmi nav latviešu valodā. Tāpat nav šāda vārda ar šādu nozīmi lietuviešu valodas vārdnīcā "Lietuvių kalbos žodynas" un arī prūšu valodas tekstos.

VV 100. lpp.: Gars – daudznozīmīgs vārds, kuram pamatā darb. v. "gart, garēt, garēties" – 1) karst, karsēt, silt. ...

Vārdam gart nav norādīts avots, nav dotas gramatiskās formas. Latviešu valodas avotos tāds vārds, liekas, nav atrodams. Arī lietuviešu valodas vārdnīcā "Lietuvių kalbos žodynas" tāda vārda nav.

Tālāk daži piemēri par aplamiem vārdu etimoloģiju, vārdu cilmes sagrozījumiem un citu izcilu valodnieku uzskatu izkropļojumiem.

VV 402. lpp.: Boga (buoga), bogs (buogs) – 1) kokiem, krūmiem vai biezu augu kārtu apaudzis gabals uz lauka; apļveidā saaugusi koku grupa; koku puduris, biezoknis... 2) kaut kas apaļš, kaudzveidīgs, arī sablīvēts kopā; 3) mājas, lauka gars; 4) bars..., 5) papīra rullis, papīra lapa. ... K. Karulis šo vārdu saista ar "banga" – viļņa lūzums (pret krastu, klinti) un pieļauj radn. Senindiešu vārdam "bhagna" – laužts. Cits pieņēmums, proti, ka "boga" (mājas, lauka gars) radn. Senindiešu vārdam "bhaga" – laime, labklājība, mīlestība (Kočergina 474) un vārdam "bhajati" – tas,

kas piešķir, dod daļu, devējs (Fasmers I, 181)...

Pirmkārt: nav norādījumu par vārdu boga, bogs (ar nozīmi "mājas, lauka gars") izrunu (resp., vārda fonētisko formu) – vai vārdu izrunā ar o vai uo. Minēti tikai divi ticējumi no P. Šmita sakārtotās grāmatas "Latviešu tautas ticējumi" (I-IV). Otrkārt: Fasmers I, 181 vispār nemin latviešu vārdus boga, bogs.

Bez tam autore savos skaidrojumos izmanto sanskrita vārdus un formas, bet neprot atšķirt sanskrita verba formas no substantīva formām. Sanskritā bhájati ir verba bhaj- darāmās kārtas tagadnes vienskaitļa 3. persona. Ja nebija priekšstata par sanskrita gramatiku, tad vajadzēja uzmanīgi izlasīt Fasmera vārdnīcā rakstīto I, 181: .. от др. инд. bhájati, bhájatē "наделяет, делит", tad nebūtu jāpiedēvē Fasmeram sanskrita vārdu un formu nozīmes nezināšana. Vārdam boga, bogs dotais etimoloģijas skaidrojums ir samudžināts, kaut gan ir plaša un pamatota šā vārda etimoloģija.

ME I, 361: buoga U., buogs, 1) ein mit Gestrüpp, Wald bewachsener Platz im Felde, eine (rundliche) Baumgruppe ..., 20 der Haufe, die Schar... Falls mit uo aus an wohl zu li. bangà "Menge", prabangà "Übermass", an. bingr "Haufen" u. a.

ME I, 262: banga (li. bangà "Woge; Regenguss; Masse"), 1) die Welle...; 2) der Guss..., 3) Masse.. Entlehnt aus dem kurischen od. Litauischen, zu le. buogs "dichte Menge, Schar" (urspr. etwa "Flut" ?), li. bangùs "проливной ... apr. pabanginonns "bewegt", ai. bhaṅgá-h

“Bruch, Welle”...

Frenkelis I, 34 (E. Fraenkel Litauisches etymologisches Wörterbuch I-II): banga “Welle, Woge, Regenguss, Masse« lett. banga dass (aus dem Kurischen oder Litauischen), buogs, buoga “dichte Menge, Schar (grdbd. “Flut”), ... (rundliche) Baumgruppe” ... ai. bhaŋgá- “Bruch, Welle”...

J. Pokornijs (J. Pokorny Indogermanisches etymologisches Wörterbuch I-II) I, 114, 115: Ai. ...bhaŋga-ḥ “Bruch; Welle” (vgl. lit. bangà “Welle”)... lit. bangà “Welle, Menge”, Platzregen” ... lett. buogs “dichte Menge”, dazu lit. bangies “rasch , heftig” (von Bachen un Regengüssen)...

VV 325. lpp.: šķīsts, cīsts¹– 1) šķīdrs...; 2) tīrs...; 3) tikumisks, labs, pareizs. 1) Latviešu "cīsts"[...] iespējams radn. slāvu "čyst" vai arī aizgūts no slāvu val. Fasmers IV, 367. Nesaprotami, kāpēc tiek atkal sagrozīts vācu valodnieka Fasmera skaidrojums, minot aplamas formas.

Fasmers IV, 367: Лтш. cīsts "чистый, невинный" возможно, родственно слав. čistъ или заимств. из последнего; см. Э.- X. I, 276. (ЭХ = ЕН) Te atkal parādās autores necieņa un nevērība pret J. Endzelīna darbu, bet Fasmers liek pie tā atgriezties. ЕН I, 276: cīsts², 1) rein, sauber Bērzgale...; 2) unschuldig, jungfräulich Warkl. ... Ungewiss, ob verwandt mit slav. čistъ "rein" oder daraus entlehnt.

Grāmatā doti nepierādīti, nepamatoti vārdu cilmes skaidrojumi, ignorējot J. Endzelīna dotos ticamos skaidrojumus.

VV 313. lpp.: supretkas, supratkas, supraka – vakarēšana, sākotnēji vērpšanas talka. Saliktenis, no su+(s)prēst...

ME III, 1124: (nepasvītoto skaņu izruna nav zināma) supraka Oppek. n. Ut., Schwanb., Aahof., suprags Adsel, ... suprēgs Lis., suprata, supratka. U., Mar. n. L., Spinntalkus U., gesellschaftlicher Abend (namentlich am Donnerstag) zum Tocken (der Wolle) oder Spinnen. Aus r. сўпрядка dass. No su-(s)prēst nevar latviešu valodā rasties iepriekš minētās formas.

Ja šī grāmata būtu novadu vārdnīca, tad būtu skaidri redzams, kurās izloksnēs iepriekš minētos vārdus lieto. Tad būtu vien jāatzīst J. Endzelīna uzskata pareizums, ka nosaukums ir aizgūvums no krievu valodas.

Šajā grāmatā dažkārt J. Endzelīna dotos vārdu cilmes skaidrojumus gandrīz piedēvē citiem.

VV 189. lpp.: maikats, maikata, maikatene – 1) saimnieka aizstājējs, aizstājēja..., 2) viesību rīkotājs, rīkotāja..., 3) mājas gars, mājas sargs... "Vārds ir saliktenis no "māj-+pats" – saimnieks" (Karulis I, 561).

Šā vārda cilmes skaidrojumu jau 1939. gadā devis J. Endzelīns FBR (Filologu biedrības raksti I-XX) XIX, 8: "... maikats, resp., maikata jeb maikatene esot arī (un šī varbūt ir īstā nozīme) tas, resp., tā, kas kādu svinību gadījumā aizstājot saimnieku, resp., saimnieci. Un, ja jau maikata vārds ir kādas senākas formas pārveidojums, tad disimilācija ir tikpat iespējama, kā metateze. Kā, piem., skr. klōman- (gr. πλεύμων u.c.) domā cēlušos ar disimilāciju no *plōman – un kā la. gluome laikam < bluome (skat. FBR XIII, 98 un 163), tā arī maikata vārdā k varētu būt disimilējis no p un *māj-pats, būtu rada ar pr. waispattin (viensk.ak.),

lei. Viēšpats u.c. Mūsu pats jau vēl tagad var būt "saimnieks".

Neizprotama ir autores nostāja par diezgan daudzu vārdu ietilpināšanu vārdnīcā. J. Kursīte raksta VV 5. lpp.: " ... tajā (t.i. vārdnīcā) ir lielākoties ietilpināti mūsdienās aizmirsti vai retāk lietoti latviešu valodas vārdi, galvenokārt tādi, kas autores uzskatā, nedaudz pieliekot rakstnieku, ikdienas valodas lietotāju pūles, varētu atkal kļūt par lietojamiem, varbūt nedaudz mainot nozīmju nianšes, pielāgojot mūsdienu valodas telpai." Vai tas attiecas arī uz vārdiem, piem., žļega, žļemba, paštekis, pāžļi, pāšļi, pļorka, pļurza, luča utt. Līdzīgi jājautā par daudziem III daļā ietilpinātiem vārdiem. Šai trešajai daļai dots nosaukums: iespējamie jaunvārdi. III daļā ir daži desmiti jau lietojami vārdi. Bet kāds sakars ar latviešu valodā iespējamie jaunvārdiem ir, piem., bibans, bemukts, blurbat, braucambimbe, cak, deprešņaks, tartafons utt. Tāpat nav saprotams, kā latviešu valodā var lietot daudzus III daļā ietvertos " iespējamie jaunvārdus", kuŗi neiekļaujas latviešu valodas gramatikas sistēmā (tiem arī ir īpatnēja, bet ne latviešu valodas rakstība), piem., wāisnā (vaisna), wāiklis (vaiklis), ēituwis (eituvis) utt.

Minētie fakti nav meklēti, bet ievēroti, pāršķirstot J. Kursītes grāmatu VV, virspusēji salīdzinot ar ME, EH elektronisko variantu, kā arī ieskatoties autores minētajos avotos. Vārdnīca nosaukta pat neakadēmisku, laikam tāpēc, ka tajā ir lielā apjomā noklusēti izmantotie avoti, sagrozīti citāti un citu autoru uzskati. Bet novadu vārdnīca (jeb novadu vārdene) tā nav, jo gandrīz nemaz nav norādījumu par izloksnēm un novadiem, no

kurienes nāk vārdnīcā iekļautie vārdi. Avotu noklusēšana un izlokšņu neminēšana lasītāju norobežo no tālākiem paša meklējumiem; tam jāpaliek autores noteiktajā interešu lokā, jo nav zināms avots (rakstu vai izlokšnes), pie kā varētu griezties. Nenorādot izlokšnes vai novadus, arī rakstu avotus, lasītāju nošķir (laikam apzināti!) no vārda īstās lietošanas vides, no dzīvās valodas, to ieliek autores izraudzītā sprostā, baidoties, ka lasītājs izlokšnēs (vai rakstu avotos) atradīs ko labāku un derīgāku nekā autores grāmatā ieteiktais. Lasītājam liedz skatīties tālāk, meklēt pašam. Neminot avotus un nenorādot izlokšnes, viegli arī izvairīties no atbildības par sagroziņumiem, aplamībām un kļūdām. Šajās piezīmēs ir minēti tikai daži no neizprotamiem latviešu valodas pētīšanai, pastāvēšanai, kopšanai un bagātināšanai kaitīgiem faktiem, bet tādu šajā grāmatā ir vairāk nekā daudz. Nepilnību un aplamību dēļ, paviršības dēļ, izmantoto avotu nenorādīšanas dēļ, citu autoru darbu, pētījumu un uzskatu sagrozišanas dēļ šī grāmata nav ieteicam latviešu valodas kuplināšanai, bagātināšanai un kopšanai, jo dod ierosmi latviešu valodas piesārņošanai, kropļošanai un latviešu valodas gramatikas uzbūves graušanai.